Henri Bruning schrijft over:

DE VOLWASSEN ZUIGELING[1])

„GOED-TE-ZIJN is van alle vormen van genialiteit die, welke het langst in de moeilijke periode tusschen servet en tafellaken blijft verkeeren". Aldus luidt het motto, dat Thornton Wilder boven zijn roman „De Hemel mijn Belooning" plaatste en waarmede hij ons binnenleidt (u excuseert me wel: ik heb er geen schuld aan) in het wereldje van den mensch van goeden wil. Ja, alwéér die mensch van goeden wil. Maar ditmaal waait de wind uit een frisscheren hoek; ditmaal hebben we niet te doen met 'n auteur die z'n halvezachte sujet au sérieux neemt, maar met een, die het caricatuur van den homo bonae voluntatis tot op zijn nakende body uitkleedt.

George Brush (vergist u zich niet: zegt u vooral niet George Bush, want dat zou hem geweldig dwars zitten), George Brush is reiziger, Hij reist in schoolboeken, én: met niet gering, zelfs met stijgend succes. Hij heeft het flair beet, en hij doet zijn werk gewetensvol. U begrijpt dat. Iemand die zelfs niet duldt, dat zijn naam verkeerd wordt uitgesproken, waakt er met nog meer ijver voor, dat zijn dagelijksche werk (het resultaat ervan) zijn „persoonlijkheid" niet aantast. Hij was daarbij als student een kraan van een vent: hij slaagde altijd met het hoogste aantal punten, hij was athletiekleider, captain van het eerste elftal, van de handbal- en van de rugby-ploeg etc. Bovendien heeft hij een schitterende tenor, 'n gave waarop hij zich geenszins beroemt, al heeft hij wel nauwkeurig bijgehouden, dat er in Amerika minstens vijfduizend menschen zijn, die wel eens onder den indruk van zijn zang zijn gekomen. Naast dit alles, of misschien ook wel voor dit alles, is hij Baptist. Tot zoover is alles dus nog normaal aan hem, zeer normaal. Ook het feit, dat hij King Lear tot tien maal toe kon overlezen zonder er een spoor genialiteit in te ontdekken. Maar behalve zijn vier jaar studie heeft hij ook een „bekeering" achter den rug, en daar zou hij al heel weinig van hebben opgestoken als hij er nu nog dezelfde denkbeelden op na zou houden als andere menschen. En hier begint het abnormale. Want sedertdien is hij, behalve reiziger in schoolboeken, ook nog iemand met ideeën, of juister, met theorieën, met 'n godsdienst, met verheven, onwankelbare illusie over de toekomst van het menschelijk ras, kortom, hij is, sedert die bekeering, de bezitter van een groot heil geworden, en van dat groote heil moet hij tegen iedereen getuigen (gelegen of ongelegen!) „Vriend", zegt hij tegen den eersten den besten reiziger, dien hij tegen het lijf loopt, „kan ik tot u spreken over datgene wat voor ieder mensch het belangrijkste is?" om dan onmiddellijk daarna in practijk te brengen wat hij tijdens een cursus over „Hoe moet men met vreemden een gesprek beginnen over het heil hunner ziel" aan psychologische scherpzinnigheid heeft opgestoken. Dit alles is min of meer abnormaal voor een reiziger in schoolboeken, maar belangrijker aan hem is, dat ge geen twee dagen, wat zeg ik, geen twee uur met hem kunt verkeeren of reeds zijt ge ingelicht over alles wat hij in zijn leven heeft gepresteerd; al zijn eigenschappen (waaronder geen enkele slechte) plus het heele repertoire van zijn wereldschokkende theorieën, zijn u in minder dan geen tijd bekend. Ge weet dan, dat hij niet rookt, niet drinkt, niet kaart, des Zondags niet per spoor reist, dat hij niet in de rente gelooft, dat bankinstellingen onzedelijke uitvindingen zijn evenals die vloekwaardige theorie over onze apen-origine; dat hij een gelofte heeft afgelegd van vrijwillige armoede en dat hij elke maand alles wat hij van zijn salaris niet noodig heeft weggeeft. En niet alleen rookt, drinkt en kaart hij niet, soms eet en praat hij ook nog niet. En zoo meer. Inderdaad, na zijn „bekeering" houdt hij er heel andere theorieën op na dan de andere stervelingen; en waar hij letterlijk iedereen met deze theorieën dwars zit, is het duidelijk (alleen niet voor hem), dat hij noodige opstoppers ontvangt. Welke opstoppers hij gemeenlijk lijdzaam accepteert, al vergeet hij dan nooit te vermelden, dat hij over een herculische lichaamskracht beschikt. Maar dat maakt de lijdzaamheid des te verhevener, al meent hij, dat het enkel zijn „principieel pacifisme" is dat hem op die oogenblikken bezielt.

De vraag is natuurlijk: hoe komt zoo'n normale handelsreiziger in schoolboeken tot zulk een abnormale (heroïsche!) levenswijze. Deze zaak zit zoo (althans ongeveer): hij heeft eens een avond doorgebracht in de openbare leeszaal te Abilene met het lezen van Napoleons levensgeschiedenis in de Encyclopaedia Britannica, en toen hij daarmee klaar was had hij een potlood uit zijn zak gehaald en op den rand van de bladzijde geschreven: „Ook ik ben een groot man, maar ik zal het blijven!" en daaronder zijn initialen! Al leurende met zijn theorieën (door 'n bekeering op 't spoor gekomen) constateert hij elk oogenblik van den dag zijn afwijkend standpunt, en daarmee zijn uitzonderlijkheid, meerderheid, verhevenheid. Geen eenvoudiger middel om elk oogenblik zijn „grootheid" tastbaar bevestigd te zien. Bovendien staat de practijk van „Hoe moet men met vreemden een gesprek beginnen over het heil hunner ziel" gelijk met: hoe leer ik anderen beseffen, dat zij nietswaardige verdoemelingen zijn en dat ik een persoonlijkheid ben, en dat streelt en rechtvaardigt dan nogmaals de eigenwaan in niet geringe mate. Hij is vervuld van zichzelf, en alleen van zichzelf, en dat is feitelijk de eerste en laatste aanleiding van zijn „apostolische" werkzaamheid. Alleen: hij wéét dit niet. Hij is stekeblind als hij met zichzelf bezig is (en dat is hij doorloopend), en toch kan deze man in alle oprechtheid wanen een summum van zelfkennis te vertegenwoordigen als hij eindelijk op een goeden of kwaden dag bemerkt, dat hij te veel „kletst"; en eigenlijk is dit ook al een heele ontdekking voor iemand die er heilig van overtuigd is dat hij, wel beschouwd, feitelijk niet één gebrek heeft. Hij is er heilig van overtuigd, dat hij nooit iemand opzettelijk heeft bedrogen, maar zie, dat zijn heele leven van a tot z op één groot zelf-bedrog berust, dat is iets dat hem eenvoudigweg ontgaat. Uit domheid, doodgewoon uit domheid. Uit argelooze domheid. Hij heeft inderdaad nog nooit bemerkt hoe zelfingenomen hij is (laat staan op welke ridicule wijze); en dat letterlijk al zijn gedachten, rond zijn eigen persoontje draaien, zie dat bemerkt hij nog niet eens als hij spreekt over dé drié gróóte teleurstellingen van zijn leven, hoewel die toch alle drie een gekrenkt en gekwetst besef van eigenwaarde betreffen. Hoe zou hij dan kunnen gelooven wat zijn leeraar hem eens voorhield, n.l. dat hij een eigenwijze vent is met een prop in zijn hoofd die nooit een stap verder zal komen. Hoe zou hij kunnen bemerken hoe dom gestreeld en gevleid hij zich voelt als de eerste de beste uit de spiraaltjes, dewelke zijn vingerafdruk vertoont, aflecst dat hij een man met „karakter" is. Dat alles ontgaat hem. Hij denkt dat hij enkel voor anderen leeft, om hen deelgenoot te maken van het groote heil dat hem in de schoot is gevallen, maar in werkelijkheid merkt hij die anderen nauwelijks op, zelfs niet, als hij met hun bitterst leed in aanraking komt. Lang geleden heeft hij een meisje ongelukkig gemaakt, maar zijn onrust en ellende is niet haar rampzalig bestaan sedert dien, maar dat zij over hém geen „goede gedachten" meer zal kunnen koesteren. Hij hoort dat pastoor Pasziewski een door het leven gebroken, een in zijn schoonste idealen ontgoocheld man is, maar het eenige dat hem bezig houdt en boeit is de vraag, hoe pastoor Pasziewski over hém dénkt. En als Herbert, zijn vriend, op sterven ligt, en hem de ellende van zijn leven bloot legt, is hij, George Brush, in extase over de goede daad die hij nu kan stellen, hij raakt verrukt over zichzelf, en met deze verrukking komt hij de beroerdigheid van Herb's verhaal weer glansrijk te boven. Er kan gebeuren wat wil, hij ziet en leeft slechts zichzelf. Elk oogenblik behoeft hij de bevestiging dat hij een groot en goed mensch is. Maar het noodlot wil dat dit geloof een volmaakte fictie is; en een ander noodlot, dat hij niets bezit om de hardvochtige realia dezer aarde te doorstaan. Zoo wordt zijn leven in feite niets anders dan een eeuwigdurend verstoppertje spelen en een haastig ontloopen en te niet doen van elke confrontatie met zichzelf en het werkelijke leven. Langen tijd slaagt hij daarin. Dank zijn „theorieën". Zijn afwijkende meeningen bewijzen hem dat iedereen gek is behalve hij, en als de menschen lijden dan komt dit, omdat ze zijn theorieën niet aanvaarden.

Maar ge begrijpt dat zoo'n wankel en voos levensgebouwtje (het zal nog veel voozer blijken) de opstoppers niet bespaard blijven. De haat, die hij alom ontketent, is minder; deze bewijst slechts zijn superioriteit. Maar de opdoffer die hij ontvangt als iemand, die eveneens 'n cursus over „Hoe moet men met vreemden een gesprek beginnen over het heil hunner ziel", hém tegen het lijf loopt — die opdoffer is niet gering. Al de vlotte troefjes richten zich nu tegen hem; hij wordt op dezelfde manier uitgekleed waarop hij anderen placht uit te kleeden. Deze ontmoeting is bijzonder vermakelijk. Niet het uitkleeden is het ergst (dat komt hij wel te boven), maar dat hem zijn geloof ontnomen werd in de deugdelijkheid van zijn middel om zichzelf van zijn superioriteit te overtuigen. Dat is veel erger, en daar komt hij niet over heen. Ook begint hij zoetjesaan tot de erkenning te komen dat hij de wereld niet zal veranderen. Was de ontmoeting met zijn collega een gevoelige knauw voor zijn geloof in zichzelf, het besef dat hij, George Brush, den loop der wereldhistorie niet zal kunnen ontwrichten, knauwt zijn Gods-geloof. Nietwaar, hoe kan er een God bestaan als alles blijft zooals het is en geen sterveling zich om een Godsgezant als George Brush bekommert; geen geloof in Ahimsha, in de goddelijke vonk die onzichtbaar van ziel tot ziel overspringt (z'n laatste toevlucht en houvast), kan zijn geschokt geloof in God redden. En als hij dan nog iemand tegen het lijf loopt die niét alleen zijn „waarheden" maar ook de motieven van zijn „geloof" aan de kaak stelt, is het heelemaal hommeles met zijn gevoel van eigenwaarde. Nog verweert hij zich dapper, maar het einde is reeds op til. Want ook zijn huwelijk met het meisje dat hij eens ongelukkig maakte, wordt een groot fiasco. Háár geluk (wat kon zij anders zijn dan gelukkig als zij hém, zijn goedheid en grootheid, beter zou leeren kennen) had zijn groote triomf moeten worden, maar het wordt een genadelooze en jammerlijke nederlaag. Thans bezit hij niets meer om in zichzelf te gelooven. Hoe zou hij nu nog het bestaan van 'n God kunnen aanvaarden? Neen, dat kan hij nu niet meer. Op 'n goeden dag blijkt hij zijn geloof, zijn groote heil, finaal kwijt te zijn. Dat zou het slot kunnen zijn, maar het is 't slot niet. Want ten eerste heeft hij een prop in zijn hersens (waardoor hij nooit wijzer wordt) en ten tweede zou de opgedane ervaring hem doemen zichzelf als de gelijke van al de anderen te beschouwen. En dat is werkelijk te veel gevraagd! Het slot is dus als het begin. Hij zet zijn vroegere leventje van heilbrenger van den Heere op den ouden voet voort. Zonder geloof, maar met dezelfde theorieën. Hij rookt niet, hij drinkt niet, hij kaart niet, een tiende deel van al wat hij bezit geeft hij weg aan de armen, etc. etc. En wederom behoeft ge maar twee uur met hem te conversceren om heel z'n geestelijk hebben en houwen op 'n duimpje te kennen. Alleen over zijn twéède „bekeering", en alles wat hij toen heeft opgestoken, zal hij wel in alle talen zwijgen.

De lezer, die den auteur kent van vroegere boeken als „The Bridge of San Luis Rey", „The Angel that troubled the Waters", zal Thorton Wilder in deze creatie nauwelijks herkennen. Evenwel, dit boek is zijn talent volkomen waardig. Fijntjes, kundig en geleidelijk wordt George Brush ontmaskerd, en fijntjes, kundig en geleidelijk wordt ons zijn binnenleven geserveerd. Maar ondanks de lichte toets van deze satyre, is gansch dit boek doortrokken van die naargeestige atmosfeer, die atmosfeer van triest en vaal verval, welke de schrijver opriep toen hij een benard en armelijk dwarsstraatje, ergens in Kansas City, beschreef: „de huizen — hoewel de gebroken ruiten met kranten zijn opgestopt, en op de binnenplaatsen vol onkruid omgekeerde badkuipen, triestig liggen te roesten — houden stand tegen de laatste invasie van gokkende negers en katten en landloopers die een onderkomen zoeken voor den nacht. Uit de ramen aan den achterkant van Queenies huis zag men over een rotshelling bezaaid met flesschen en autobanden uit op stapels oude spoorrails en de trage, troebele rivier". Met George Brush vertoeven we in een zelfde soort vervallen achterbuurt, maar dan van het geestelijk leven. Ge hebt het bereids bemerkt, nietwaar: hij was, op een geheel eigen manier, een dier (late) vertegenwoordigers van dat slag lieden dat zich bezorgd maakt over alles wat den mond in en uit gaat, maar nimmer bevroedt in welken staat van corruptie en verontreiniging de geest kan verkeeren.

De Nederlandsche vertaling schijnt mij, 'n enkelen passus daargelaten en voor zoover zulks zonder den oorspronkelijken tekst te beoordeelen is, zeer geslaagd. Een vertaling van dit boek schijnt mij ook hierom een verdienstelijke daad, omdat ik heb hooren verluiden dat ook in deze streken exemplaren van 't soort George Brush gesignaleerd werden en de wegen onveilig maken.....

HENRI BRUNING.

---

[1]) Thornton Wilder. „De Hemel mijn Belooning," vertaald door Yge Foppema, Wereldbibliotheek N.V., Amsterdam 1936.